

Kárpátaljai felekezeti bentlakásos iskolák tanulói és tanári vélemények tükrében

Bevezető

Az általunk vizsgált kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség és az oktatás azon komponensét, melyet bentlakásos iskoláknak hívunk, egy olyan értelmezési keretben helyezzük el, mely szerint a bentlakásos iskolák biztosítják a nemzeti kisebbségek számára azt a lehetőséget, hogy a nemzeti identitásukat megtartva, ápolva olyan oktatásban részesüljenek, mely az anyanyelvük megtartása mellett biztosítja a két- vagy többnyelvűség kialakítását, ezáltal a munkaerő-piaci elvárásoknak való megfelelést, továbbá a többségi társadalomba való integráció és a társadalmi mobilitás lehetőségét.

A bentlakásos iskolák alap meghatározását Tizard – Sinclair – Clarke (1974) fogalmazták meg. Thøgersen (2003) a dán bentlakásos iskolát írja le, ami a népfőiskolai formának felel meg. Az angol minta a Summerhill, mely Niell „Summerhill – a radical approach to child rearing” c. könyve nyomán az USA-ban és Nyugat-Németországban is elterjedt (NIELL 2004). A bentlakásos iskolák vizsgálata során megkerülhetetlen az alegységek kombinációjának vizsgálata, melynek mindegyike külön szervezeti kóddal szabályozott (COLEMAN et al 1982; KAHANE 1988), ám ennek leírása most nem képezi a tanulmány tárgyát.

Az általunk vizsgált bentlakásos iskolákat a történelmi egyházak hozták létre, jelen kutatás az oktatási rendszer ezen, felekezeti szektorát vizsgálja, melynek legátfogóbb magyarországi leírását és sok éves kutatómunkának köszönhetően nemzetközi tanulmányozását Pusztai Gabriella végezte el, az ő írásai (PUSZTAI 2004; 2006; 2009; 2011) átfogó képet adnak többek között a felekezeti iskolák társadalmi szerepvállalásáról, az iskolafelhasználók tanulmányi teljesítményeiről, szociális háttérükről is.

Az ukrán oktatási rendszerben speciális helyet foglalnak el a felekezeti iskolák: óvodák, általános iskolák, vasárnapi iskolák főleg Kárpátalja szórvány-magyarok lakta vidékén, a Felső-Tisza-vidéken és öt felekezeti líceum a volt vármegyék területén – három református, egy római katolikus és egy görög katolikus.

A kárpátaljai magyar tannyelvű felekezeti bentlakásos iskolákra úgy kell tekintenünk, mint az ukrán oktatási rendszerben, a hatályos jogszabályok és feltételrendszernek megfelelő, ugyanakkor egyedi struktúrával rendelkező intézményekre. Megalakulásukkor a nem teljes középfokra, vagyis a 9 általánosra épültek, 3 évfolyamos képzés után érettségi bizonyítványt adtak. A fenntartó az egyházak által létrehozott alapítvány, mert a hatályos jogszabályok szerint, Ukrajnában az egyház nem tarthat fent oktatási intézményeket. Az állam csak a tanárok kötelező óraszámait fizette, a fakultációkat, nevelőket, kollégiumi díjat, rezsi költségeket adományokból, magyarországi pályázatokból fedezték.

Ukrajnában az elmúlt években sorozatosan hoztak olyan rendelkezéseket, melyek megnehezítik a kisebbségek jogainak érvényesítését, köztük az anyanyelven való tanulás lehetőségét. A törvénymódosítások, az oktatásügyi rendeletek jobbra kisebbség ellenesek, így a magyar iskolahálózat fennmaradása vált kérdésessé. Az ukrán nyelv dominanciája a kisebbségi nyelvek felett oly mértéket öltött, hogy a szülők tömegesen íratják gyermekeiket ukrán tannyelvű oktatási intézményekbe, ezáltal a magyar tannyelvű iskolák, a demográfiai helyzet miatt amúgy is kis létszámú osztályai esetenként meg is szűnnek.

Súlyosabban érintik a rendelkezések a felekezeti iskolákat, kutatási témám alanyait, akik alig két évtizedes múltra tekintenek vissza, és máris struktúraváltásra¹, valamint állami finanszírozásuk megszűnése² miatt talán bezárásra is kényszerülnek.

Más megfogalmazás szerencsésebb volna, pl. Tanulmányomban ezen intézmények működésének szükségességét és eredményességét vizsgálom a kárpátaljai magyar tannyelvű felekezeti és nem felekezeti iskolákban tanuló diákok és pedagógusok körében végzett survey vizsgálat alapján, egy összehasonlító elemzés keretében³.

Hipotézisünk szerint a felekezeti iskolákban tanuló diákok teljesítményének növelésében, közösségteremtő/ápoló funkciójuk betöltésében leginkább a bentlakásos jelleg, és a vallásos klíma játszik szerepet. Ezek együtt biztosítják a kárpátaljai magyarság érdekérvényesítéshez szükséges hatalmi eszköz megszerzését, a tudást.

Iskolaválasztás

Az iskolaválasztás tudatosságát megvizsgálva (1. ábra) megállapítható, hogy az

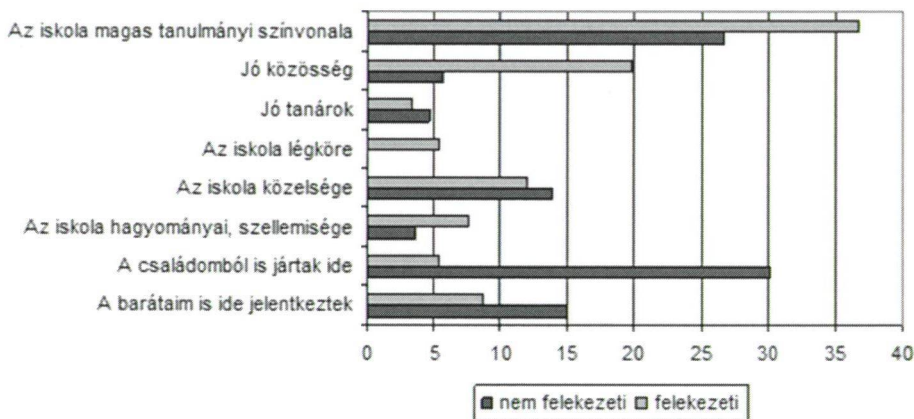
1 2010-ben Ukrajna visszatér a 11 évfolyamos közoktatási rendszerre, így a 9 általános osztályra épülő 3 éves képzést nyújtó felekezeti iskolák képzési idejüket kénytelenek 2 évre redukálni.

2 2009-ben megvonták az állami finanszírozást a kollektív tulajdonban lévő intézményektől

3 A tanulók körében végzett vizsgálat a „Középisikolások továbbtanulási tervei egy határmenti régióban” c. OTKA (T048820) kutatás (2006-2009) keretében készült, Pusztai Gabriella vezetésével. A pedagógusok körében végzett kutatás „Elitképzés a kárpátaljai magyar tannyelvű egyházi középfokú oktatási intézményekben – A pedagógusok” címmel 2006-ban készült a MÁSZ - Határon Túli Oktatás Fejlesztéséért Programiroda támogatásával.

intézmény által nyújtott magas tanulmányi színvonal vonzotta a felekezeti iskolások többségét (36,7%) a líceumokba. A nem felekezeti iskolába járók egyharmadának a családi vonal a legfontosabb. Ez utóbbi a felekezeti iskolák esetében nem jelenhet meg meghatározó szempontként, csak abban az esetben, ha idősebb testvérük már tanult felekezeti iskolában, hiszen a felekezeti iskolák alapításának szükségessége és az alapítás feltételei csak a rendszerváltozás időszakában alakultak ki. Ennek ellenére az iskola hagyományai és szellemisége miatt többen választottak felekezeti iskolát (7,7%) a több évtizedes múltra visszatekintő középiskolákkal szemben (3,5%). A nem felekezeti iskolába járó diákok 15 százaléka barátai miatt döntött az adott oktatási intézmény mellett, az iskolai közösség vonzereje jellemzően a felekezeti iskolát választóknál jelenik meg (20%).

1. ábra: A középiskola választásának legfontosabb okai százalékban

Az iskolaválasztás vizsgálatánál az intézmény fenntartója szerint a pedagógusok véleménye is különbséget mutat. Amíg az alapítványi fenntartású felekezeti líceumokban oktató pedagógusok iskolaválasztását leginkább a továbbképzés lehetősége, a szakmai előrelépés és a jó tanári közösség határozza meg, addig a nem felekezeti középiskolák pedagógusai a lakóhelyhez való közelség mellett még a következő érveket nevezték meg: „itt volt meghirdetett állás”, „ide szólt a kinevezésem”. Ennek magyarázata, hogy az állami fenntartású középiskolákban magasabb az átlagéletkor, azoknál a pedagógusoknál, akik régebben vannak a pályán a központi kinevezés elve erőteljesebben érvényesült. A magyar nyelvű oktatás lehetősége azonban mindkét fél számára meghatározó szempont.

A következő kérdésblokk az iskola funkciójának körülhatárolására és a pedagógusok körében latens módon jelen lévő minőségfelfogások feltérképezésére ad lehető-

séget. Mennyire szolgáltató jellegű ez a funkció, milyen mértékben érvényesülnek a kisebbségi léttel, és az örökölt struktúrákkal magyarázható tényezők. Az *Ön szerint ez a középiskola milyen mértékben segíti a diákok.....?* kérdésre adott válaszok esetében is megfigyelhető egy pozitív irányú eltolódás a felekezeti iskolák irányába. Abban mindkét kollektíva egyetért, hogy iskolája pozitívan hat a tanulók előmenetelére, szerepet játszik a diákok identitásának megőrzésében, de a szempontok markánsabban jelen vannak az alapítványi iskolák esetében (1. táblázat).

1. táblázat: Az iskola funkciója, minőségfelfogások

	Felekezeti (átlag)	Nem felekezeti (átlag)
Egyetemi továbbtanulását	1,2	1,7
Alkalmazkodóképességét	1,3	2,1
Identitásának megőrzését	1,4	1,7
Kommunikációs képességének fejlesztését	1,5	1,9
Kapcsolatainak kialakítását.	1,5	2,3
Kreativitásának kialakítását	1,6	2,1
Önállósulását	1,7	2,4
Problémamegoldó képességének fejlődését	1,7	2,2
Az elsajátítási mechanizmusok kialakulását.	1,8	2,2
Szakmai továbbképzését	2,0	2,3
Álláskeresését	2,2	2,7

(1 – nagymértékben segíti,..... 4 – egyáltalán nem segíti)

Jelentős tényező az intézményi lojalitás, illetve identitás kialakítása az intézmények működtetése során. Az alábbi kritériumok szempontjából az *Ön iskolája milyen mértékben különbözik a város többi középiskolájához képest?* kérdésre adott válaszok nemcsak pozitívabbak a felekezeti iskolák esetében, hanem igen nagy eltérést mutatnak a különböző kritériumok tekintetében. A felekezeti bentlakásos iskolák erősségeik között az intézményen belüli hangulatot, az intézményvezetést, kapcsolatrendszerüket emelik ki leginkább. Ez a kollégiumi bentlakással, az alacsony létszámú diák és tanári létszámmal magyarázható. Az állami középiskolákban a pedagógusok nem gondolják, hogy saját iskolájuk rosszabb lenne a környező iskoláknál. Ez részben jelentheti, hogy az intézményekre egyaránt érvényesek bizonyos általános jellemzők, hiszen azonos kihívásoknak vannak kitéve, ám jelentheti azt is, hogy (személyes, intézményvezetői kompetenciák miatt) az intézmények nem tudnak markánsan megjelenni (2. táblázat).

2. táblázat: Kritériumoknak való megfelelés

	Felekezeti (átlag)	Nem felekezeti (átlag)
<i>Intézményen belüli hangulat</i>	1,1	1,9
<i>Intézményvezetés</i>	1,1	2,0
<i>Kapcsolatrendszer</i>	1,1	2,1
<i>Higiénia</i>	1,2	1,9
<i>Diákok fegyelme</i>	1,2	1,9
<i>Tanárok lelkiismeretessége</i>	1,2	1,7
<i>Tanári közösség</i>	1,2	1,8
<i>Diákok felkészültsége</i>	1,3	2,1
<i>Taneszközökkel való ellátottság</i>	1,3	2,4
<i>Tanárok felkészültsége</i>	1,3	1,8
<i>Gazdasági helyzet</i>	1,4	2,3
<i>Szülők hozzáállása</i>	1,5	2,3

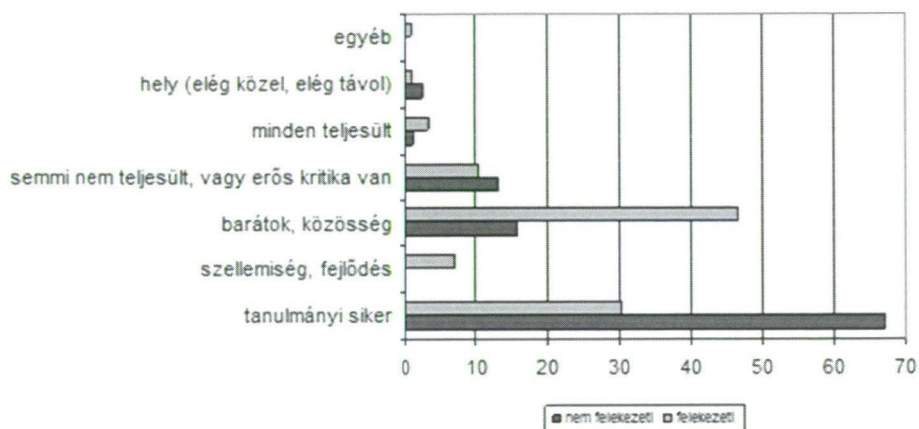
(1 – jobb mint a többi iskoláé,..... 4 – sokkal rosszabb)

A hallgatói csoportok között a nem felekezetiekre a baráti társaság kialakítása jellemzően a hagyományos környezethez köthető (szomszédság, rokonok, szórakozóhelyek), míg a felekezetiek kétharmada a kollégiumban szerez barátokat.

A közösségmegtartó és ápoló szerep, a barátságok kötése és megtartása hangsúlyosan megjelenik a felekezeti iskolások között, ami ezen intézménytípus létrehozásakor az egyik fő szempont volt. A felekezeti iskolák életre hívásának legfőbb oka a kárpátaljai magyarság érdekérvényesítő képességének csökkenése volt, amit az értelmiségi réteg és a fiatal generáció Magyarországra történő áramlása idézett elő. Az egyházak által alapított iskolák vállalták fel a továbbtanuláshoz szükséges alapok lerakását, és a közösségmegtartó funkció ellátását.

Ez igazolódni látszik a következő ábrán (2. ábra), melyen az iskolával kapcsolatos elvárások teljesülését hasonlítjuk össze a nem felekezeti és felekezeti iskolások között. A felekezetiek közel fele a barátok szerzését és a közösség erejét említi legfőbb értéként, míg a nem felekezetiek kétharmadának az iskolai évek alatt elért tanulmányi sikerek a döntőek.

2. ábra: Az iskolával kapcsolatos elvárások teljesülése (%)

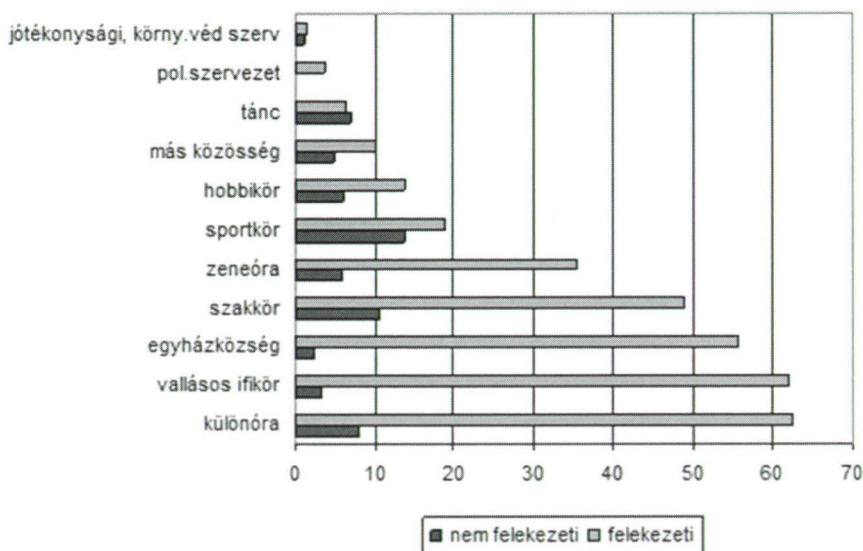

A kapcsolatok kialakítása és ápolása az eddig kapott eredmények alapján elvárásként és az elvárások beteljesüléseként is megjelent a felekezeti iskoláknál. A közösségi életre nevelés, a nemzeti identitás erősítése a kollégiumi bentlakással, az extrakurrikuláris tevékenységek biztosításával hatékonyabbá tehető.

Ennek fényében vizsgáljuk meg az 3. ábrát, melyen összehasonlítottuk a nem felekezeti és felekezeti iskolákban a következő tevékenységi köröket. Megállapítható, hogy a nem felekezeti iskolák alig szerveznek tanórán kívüli órákat, és a tanulói részvétel is igen alacsony. Ezzel szemben a felekezeti iskolák főleg a vallásos és tanulmányi előmenetelt szolgáló alkalmakat preferálják, melyeken diákjaik nagy számban (50-60%) vesznek részt. A nem felekezeti iskolák nagyon kis hányada vesz részt tanórán kívüli alkalmakon, átlagosan hat százalék, a leglátogatottabb tanórán kívüli foglalkozásnak a sportszakkör (14%) tekinthető.

3. ábra: Az iskolán belül szervezett extracurrikuláris tevékenységeken való részvétel (%)

Az iskolán kívüli extracurrikuláris foglalkozásokon való részvétel nagyobb a nem felekezetiiek között. Ez bizonyítja a tanulói hajlandóságot ezen alkalmak iránt, és felveti a kérdést a nem felekezeti iskolák, miért nem biztosítják, vagy ha szerveznek, akkor a színvonala nem megfelelő-e ezen alkalmaknak, hogy diákjaik többsége ezt az iskolán kívül, s nyilván a szülők plusz anyagi ráfordítása fejében veszik igénybe. Az adatok tanulmányozása során meglepve tapasztaltuk, hogy a nem felekezetiiek egyharmada jár különóraira az iskolán kívül. Ez jelzésértékű: az iskola nem készít fel megfelelőképpen. Ennek okait kereshetjük az előírt tantárgyi programokban, a tanárok felkészültségében vagy alulfizettségében. Feltételezésünk szerint a tanulmányi előmenetel elősegítése szempontjából nincsenek összehangolva a tantárgyi programok, a tanárok, alulfizettségük miatt, plusz bevétel reményében, inkább magánórákon készítik fel a tanulót a curriculumok helyett.

Nézzük meg minderről, hogyan vélekednek a tanárok. A pedagógusok a hatékony tanári munka hátráltatásában a felekezeti és a nem felekezeti intézményekben egyaránt, a makroszintű tényezőket helyezték előtérbe: a tankönyvellátottságot, a tanulók terheltségét, a könyvtárellátottságot. A nem felekezeti középiskolákban az infrastrukturális feltételek hiánya markánsabban jelentkezik (3. táblázat).

3. táblázat: A tanári munka hatékonyságát meghatározó tényezők

	Felekezeti (átlag)	Nem felekezeti (átlag)
<i>A tankönyvellátottság</i>	1,9	2,1
<i>A tanulók terheltsége</i>	2,1	2,1
<i>Más, éspedig</i>	2,2	3,2
<i>A tanulók alapszintű képességei</i>	2,3	2,1
<i>A könyvtárellátottság</i>	2,3	2,2
<i>Az óraszám</i>	2,4	2,2
<i>A tananyag mennyisége</i>	2,4	2,2
<i>A tananyag összetettsége</i>	2,5	2,3
<i>Infrastrukturális feltételek hiánya</i>	2,6	2,0
<i>A tanári szerepelvárások</i>	2,6	2,7
<i>A tanári fizetés</i>	2,8	2,2
<i>Az ismeretátadásra építő oktatás</i>	2,8	2,9
<i>A csökkenő gyermeklétszám</i>	2,9	2,8
<i>A vizsgakövetelmények</i>	2,9	2,8
<i>A képességfejlesztésre fordított idő</i>	2,9	2,7
<i>A reformmal együtt járó változások</i>	2,9	2,6
<i>A tanulási folyamat szervezése</i>	2,9	2,8
<i>A szaktudományok rohamos fejlődése</i>	2,9	2,9
<i>Az órán kívüli tevékenységek</i>	3,0	2,9
<i>Az új tantervek szemléletváltásához való igazodás</i>	3,0	2,5
<i>A szakmai együttműködés</i>	3,2	3,0
<i>Szakmai, módszertani folyóiratok</i>	3,3	3,2
<i>A továbbképzések</i>	3,5	3,4
<i>Az iskolai autonómia</i>	3,5	2,9

(1 – nagyon nagymértékben nehezítik,..... 4 – egyáltalán nem nehezítik)

Felvetődik a kérdés, a tanári munka eredményességénél milyen szempontok érvényesülnek. A versenyszellem a fenntartótól függetlenül beazonosítható. A tanári munka hatékonyságának, pozitív értékelésének elsősorban a különböző vizsgákon (tantárgyi versenyeken, felvételi vizsgákon) való sikeres részvétel a mutatója, amihez társul az iskola vezetőségének elégedettsége. Itt kimutatható, hogy a tanár által szervezett extracurrikuláris tevékenységek iránti érdeklődést szintén nem sorolják az eredményes-séget meghatározó mutatók közé, tehát a korábban a diákok válaszainak elemzésekor tett megállapításainkhoz hozzátehetjük, hogy a tanárok nem is tartják fontosnak, hogy olyan tanórán kívüli tevékenységeket szervezzenek, melyek saját munkájuk értékmérői

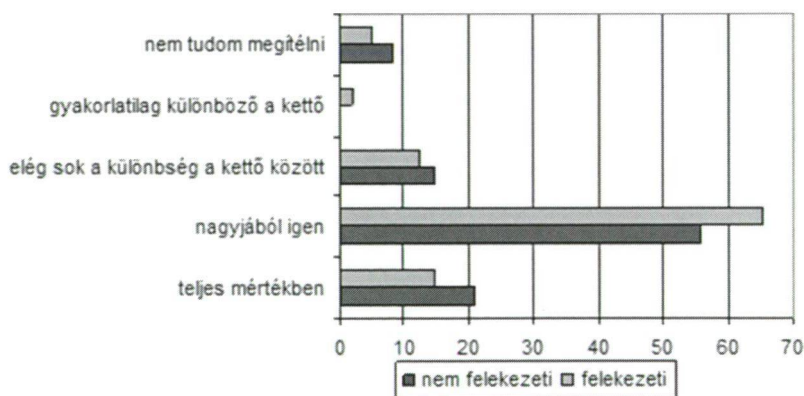

lehetnek. Ez nyilvánvalóan a tanári munka alulfizettségéből adódik, s a pedagógusok többsége az extracurrikuláris alkalmakat magántanárként kínálja fel a hallgatóságnak. A szülők elégedettsége érdekes módon nem számít hatékonyságmérő változónak, úgy ahogy a tankönyvírás sem.

Az iskola és a szülők nevelési elvei

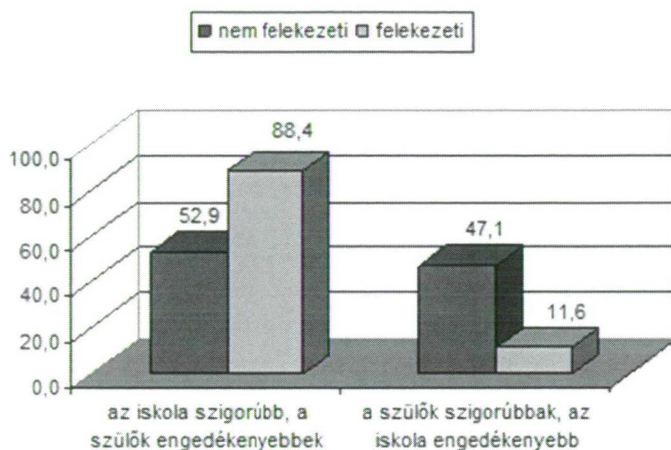
Az elvárásoknak való megfelelés a következő kérdések elemzésével is kimutatható. Megkérdeztük a diákokat, hogy véleményük szerint összhangban vannak-e a szülők és az iskola nevelési elvei. A kapott válaszokból az derül ki, a többség olyan nevelésben részesül, azt kapja, amit szülei is képviselnek (4. ábra). Azonban itt azt is szem előtt kell tartani, hogy a nevelési elvek fenntartó szerint különböznek. A felekezeti iskolákban szigorúbb, vallásos nevelés párosul a magas tanulmányi elvárásokkal, míg a nem felekezeti esetében szabadabb légkör uralkodik.

4. ábra: Az iskola és a szülők által képviselt nevelési elvek összhangja (%)

A következő ábrán azt mutatjuk meg, amennyiben van eltérés a szülő és az iskola nevelési elvei között, az miben nyilvánul meg (5. ábra). A válaszok a fent említett fenntartó szerinti minőségi különbségre világítanak rá, miszerint a felekezeti iskolában tanulók szüleit engedékenyebbnek tartják iskolájuktól, míg a nem felekezeti e különbséget, engedékenységet az iskola részéről tapasztalják.

5. ábra: Az iskola és a szülők által képviselt nevelési elvek közötti különbség (%)

Az iskola és a szülők közötti kapcsolatot próbálja feltárni az a kérdéscsoport is melyet a pedagógusoknak tettünk fel (4. táblázat). A kérdésekre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a szülők azt tartják fontosnak, hogy az iskola felkészítse a tanulókat a vizsgákra – ebben az esetben is versenyszellem dominál. Az felekezesi iskolákkal szembeni elvárások azonban némileg módosulnak a nem felekezesiekhez képest. Előbbi tehetséggondozóként funkcionál, vagyis olyan oktatási intézményként, amely a 9 általános után felvételi útján szelektálja diákságát és három év alatt a fakultációkkal, a kollégiumi bentlakással, pályázati úton kiválogatott tanári gárdájával biztosítja a felsőoktatási intézményekbe való bejutást. Jellemző az alapítványi iskolákra még az is, hogy a szülők „az iskolaalap befizetésével” támogatják az iskolát (a kollégiumi bentlakás költségeinek egy részét a szülők fedezik).

4. táblázat: Szülői elvárások

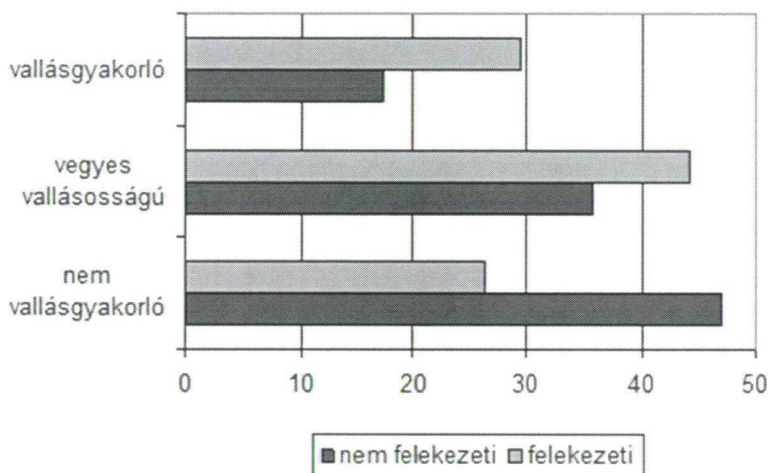
	Felekezeti (átlag)	Nem felekezeti (átlag)
<i>A szülők azt várják, hogy az iskola felkészítse a tanulókat az egyetemi felvételre</i>	1,4	2,1
<i>A szülők azt várják, hogy az iskola felkészítse a tanulókat a vizsgákra</i>	1,6	1,9
<i>A szülők azt várják, hogy az iskola vállalja fel gyermekeik nevelését</i>	1,6	1,9
<i>A szülők elvárják, hogy a tanárok és a szülők között együttműködés legyen a nevelésben</i>	2,3	2,2
<i>A szülők az iskolaalap befizetésével támogatják az iskolát</i>	1,8	2,4
<i>Más, éspedig</i>	1,9	3,0
<i>A szülők azt teszik, amit az iskola kér tőlük</i>	2,0	2,5
<i>A szülők azt várják, hogy a magyar iskola a nemzeti hovatartozás-tudatot erősítse</i>	2,2	2,6
<i>A szülők a tanároknak bízják a döntést</i>	2,6	2,7
<i>A szülők az iskolaalapon kívül is támogatják az iskolát</i>	2,3	2,4
<i>A szülők elvárják, hogy a tanárok külön órában készítsék elő a tanulókat a vizsgákra</i>	2,3	2,5
<i>A szülők elvárják, hogy a tanárok felzárkóztató órákat tartsanak</i>	2,9	2,8
<i>A szülők elvárják, hogy gyermekeik minél könnyebben elvégezhessék tanulmányaikat</i>	2,4	3,1
<i>A szülők elvárják, hogy a tanárok felzárkóztató órákat tartsanak</i>	2,7	3,0
<i>A szülők elvárják, hogy gyermekeik minél könnyebben elvégezhessék tanulmányaikat</i>	2,7	2,9
<i>A szülők elvárják, hogy a tanárok ne buktassanak</i>	2,9	2,8
<i>A szülők elvárják, hogy több iskolán kívüli tevékenységet biztosítson az iskola</i>	2,7	2,2
<i>A szülők megterhelőnek tartják az iskolaalap befizetését</i>	2,7	2,0
<i>A szülőknek eszébe se jut, hogy igényeik lehetnének az iskolával szemben</i>	3,0	2,5
<i>A szülőket nem érdekli, hogy mi</i>	2,9	2,7
	3,3	3,2
	3,2	2,7
	3,5	2,9
	3,2	3,0
	3,5	2,7

(1 – nagymértékben, ... 4 – egyáltalán nem)

Vallásosság és gondoskodás

A szülők, a család vallásosságának vizsgálatakor ismét igazolódni látszik az iskola és a szülők értékrendje közötti hasonlóság. A felekezetiiek esetében erősebb a vallásosság, mint a nem felekezetiiek szüleinél. A család vallási klímáját mutatja be a 6. ábra. A nem felekezeti iskolába járó gyerekek családjának majdnem fele nem vallásgyakorló.

6. ábra: A család vallási klímája (%)

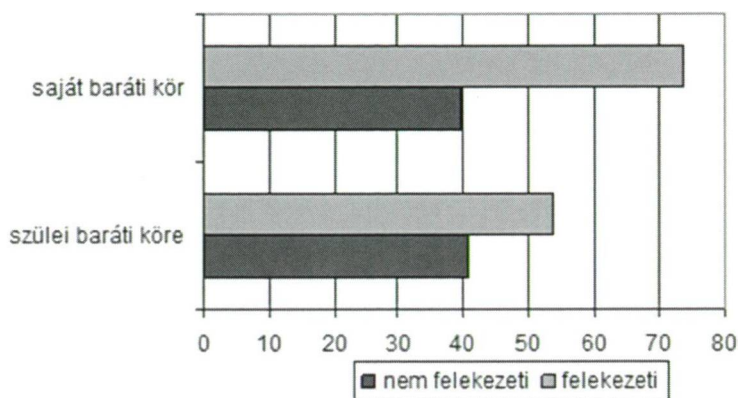
A vallásos családokban jellemzően az anya az, aki inkább az egyház tanítása szerint éli meg hitét, a felekezetiieknél ez 45 százalék, a nem felekezetiieknél 30 százalék. Az apa maga módján vallásos a felekezetiiek 58 százalékánál, a nem felekezetiiek 44 százalékánál. A fiatalok vallásosságára tehát az anya van nagyobb hatással, a közös imákat is leginkább az anyákkal és nagymamákkal együtt végzik el.

A baráti kör vallásosságára vonatkozó kérdésünkből igazolódni látszik több korábbi megállapításunk is. Először is az, hogy a felekezeti iskolákba járó gyerekek szülei vallásosabbak. Másodszor a felekezeti iskolákba járó diákok maguk is vallásosabbak. Harmadszor a felekezetiiek baráti köre főként a kollégiumi élet során alakul ki, következőképpen, baráti körük is vallásosabb. Negyedszer a nem felekezetiiek barátai a hagyományos közösségekből, szomszédságból, rokonok közül kerül ki. Ezen állításainkat támasztja alá a 7. ábra mely a vallásos emberek arányát mutatja be a barátok között. A diagramm jól szemlélteti, hogy a felekezetiiek körében jóval magasabb ez az arány, különösen a diákok baráti körét tekintve (74%). A nem felekezetiiek körében, pedig nem tapasztalható jelentős eltérés a vallásos barátok arányában, hiszen a barátforrás a

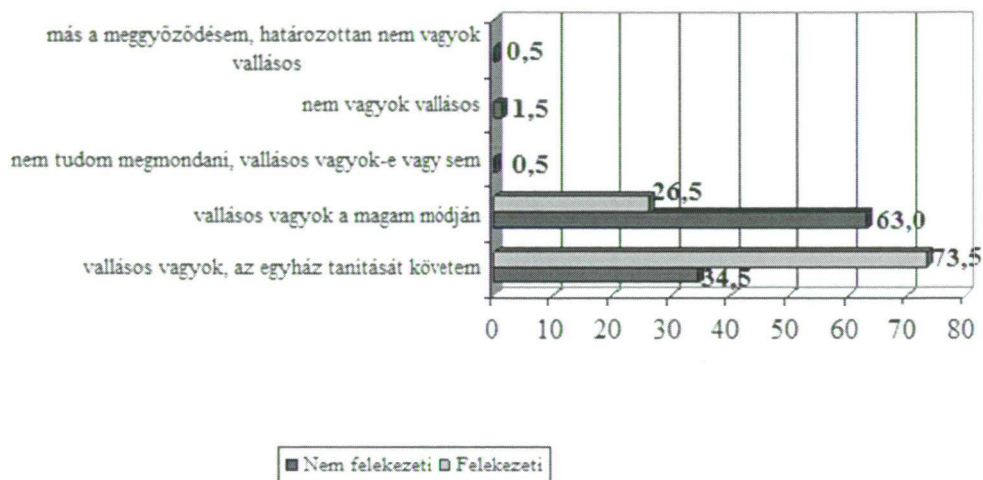
szülők és gyerekek esetében a korábbi megállapításaink szerint közel azonos, vagyis a szomszédok, rokonok.

7. ábra: A baráti kört jórészt kitevő vallásos emberek százalékos aránya

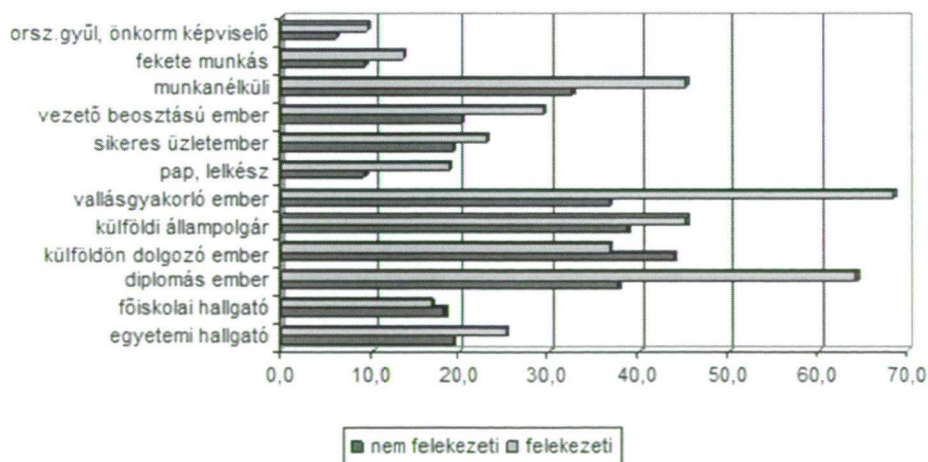
A felekezeti és a nem felekezeti iskolákban dolgozó pedagógusok között szembe-tűnő eltérés van a vallásosság kérdésében. Azok a pedagógusok, akik felekezeti iskolák-ban dolgoznak egyöntetűen vallásosak, 73,5%-uk az egyház tanítását követve éli meg hitéletét, 26,5%-uk a maga módján vallásos. A nem felekezeti közoktatási intézmé-nyekben – ahol az egyház jelenléte csupán a hittan órákon van jelen – a pedagógusok 34,5%-a követi az egyház tanítását, 63% a maga módján vallásos. Mindössze 1,5% vallotta magáról, hogy nem vallásos. (8. ábra) A tradícióknak ebben a kis régióban még mindig nagy a szerepe, a családok vasárnaponként templomba járnak, igyekeznek megtartani az egyházi ünnepeket, tiszteletben tartják a vegyes házasságokban a másik felekezethez tartozó ünnepeit is, például a naptár eltolódás okozta különbségeket a nyugati és keleti keresztény egyházak között.

8. ábra: A pedagógusok vallásosságának megoszlása (%)

A vallásosság mellett a felekezeti családokban legnagyobb az aránya a diplomás embereknek és a munkanélkülieknek, magas még az aránya a külföldi állampolgároknak. Összességben nem, de egymáshoz viszonyítva az egyetlen, amiben jelentősnek nevezhető különbséggel megelőzik a nem felekezeti a felekezeti, az a külföldön dolgozó emberek száma a családban (9. ábra).

9. ábra: Van-e a családjában, aki... (%)

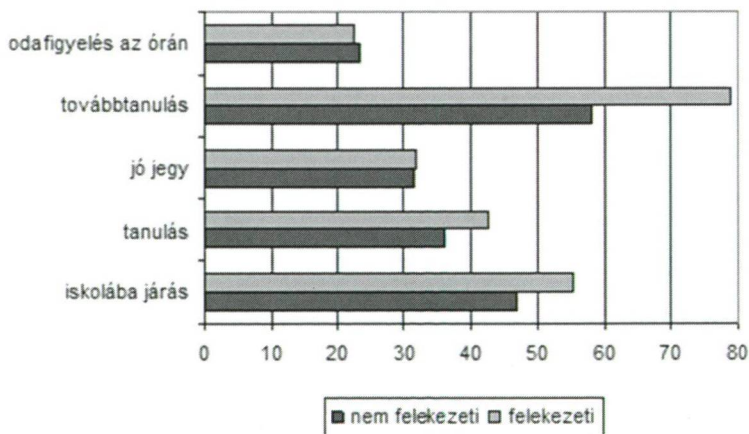

A felsőoktatásban tanulók tekintetében érdekes az adatok megoszlása. Míg a nem felekezeti esetében a főiskolai hallgatók, addig a felekezeti családokban az egyetemisták vannak többségben.

Vizsgáljuk meg a diákok által fontosnak tartott műveltséggel és jövőtervekkel szorosan összefüggő tanulmányi eredményességgel kapcsolatos, azt meghatározó mutatókat. Az általunk megfogalmazott álláspont szerint, a felekezeti iskoláknak jobbak az eredményességi mutatói. Az iskolaválasztásban leginkább meghatározó szempont és az iskolával szemben támasztott legfőbb elvárás a magas tanulmányi színvonal. A következő ábrát (10. ábra) tanulmányozva megállapítható, a felekezeti iskolások között a legmagasabb azoknak az aránya (79%), akik számára nagyon fontos a továbbtanulás, ebből kifolyólag az iskolába járás, és a tanulás is fontos szerepet játszik. Hasonlóság a felekezeti és nem felekezeti között abban tapasztalható, hogy tendenciózusan egymás után sorakoztatják fel a tanulóval kapcsolatos normákat: továbbtanulás, iskolába járás, tanulás, jó jegy, odafigyelés az órán. A különbség csupán annyi, hogy a nem felekezeti kisebb arányban tartják őket nagyon fontos szempontnak.

Igazolódni látszik az a feltevésünk is, miszerint a tanórán nem készítenek fel a továbbtanulásra, a szükséges ismeretet a tanulók nagyobb része önerőből, vagy különórán sajátítja el. Erre enged következtetni az az adat, mely a tanórán való odafigyelés fontosságát mutatja felekezeti és nem felekezeti iskolások között. Az eredmények szerint a két szektor között mindössze 1-2 százalékponti különbség tapasztalható, összességében pedig arányuk alig haladja meg a 20 százalékot (10. ábra).

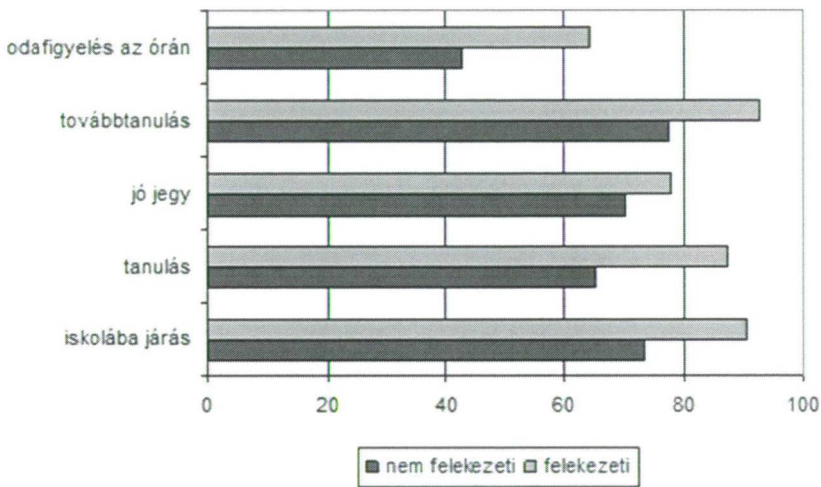
10. ábra: A tanulóval kapcsolatos normák (nagyon fontos válasz százalékban)

A tanulással kapcsolatos attitűdök a tanulótársak között hasonlóak az egyéni magatartásokhoz, annyi eltéréssel, hogy előbbi esetében valamivel nagyobbak a különbségek a felekezeti és a nem felekezeti iskolások között, és a tanórai odafigyelést a felekezetiek nagyobb arányban tartják fontosnak diáktársaikra vetítve (11. ábra).

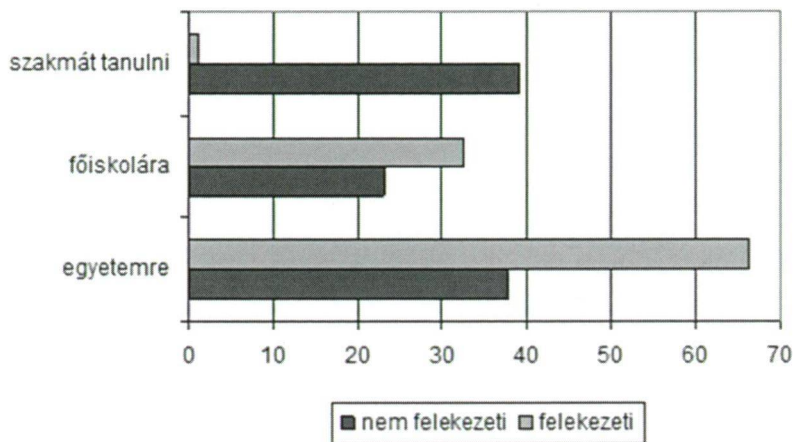
11. ábra: A tanulással kapcsolatos normák az osztálytársak esetében
(nagyon fontos válasz százalékban)

Jövőtervek, jövőkép

Ennek kapcsán vizsgáljuk meg a továbbtanulási szándékot. A válaszadók (N=179) 91,1 százaléka tovább szeretne tanulni. Az eltérés iskolatípusonként azok körében is jelentős, akik biztosan nem tanulnak tovább: a nem felekezeti iskolában tanulók körében 11,9 százalék, a felekezeti iskolások körében 2,2 százalék. Nézzük meg intézménytípusonként, hogyan oszlik meg a továbbtanulási szándék (12. ábra). A válaszadó felekezetiek kétharmada egyetemre, egyharmada főiskolára szeretne felvételizni. A nem felekezeti kicsivel több mint egyharmada szeretne egyetemi tanulmányokat folytatni, és egynegyedük főiskolait. Közel 40 százalékuk inkább valamelyik szakmunkásképzőben képzei el a jövőjét az érettségi megszerzése után.

12. ábra: Iskolai pályafutás

A megkérdezett felekezetiiek közül 65,8 százalék tudja biztosan hová szeretne felvételizni, közülük első helyre, 17,1 százalék, valamelyik magyarországi egyetemet tette, 48,7 százalék, pedig szülőföldjén, Kárpátalján szeretne választani a kínálkozó lehetőségek közül (a preferált intézmények a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvári Nemzeti Egyetem, Munkácsi Humán Pedagógiai Főiskola).

A tervezett felsőoktatási tanulmányok időtartama is fontos mutató a diákság által prioritásként megjelölt jövőterv összefüggésében, annak pontos vázolása érdekében, hogy tudatosítják-e a bolognai folyamat hatására átalakuló szerkezeti struktúrákat, valamint a tudásnak, mint hatalmi szimbólumnak a jelentőségét, közösségmegtartó szerepét a kárpátaljai magyarság életében. A megvizsgált keresztátlás mutatók szerint a képzés időtartama nem esik egybe azok arányával, akik főiskolára vagy egyetemre jelentkeznek. Optimális esetben egy főiskolai képzés négy év, az egyetemi négytől-hat évig tarthat. A főiskolára jelentkezők aránya azért magasabb esetünkben, mert Kárpátalján az egyetlen magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, mely a BSC vagy BA szintű képzés mellett rendelkezik SPECIALIST képesítést adó akkreditációs engedéllyel is, mely a négyéves BSC vagy BA szakirányos képzésre épül és plusz egy évfolyam elvégzésével szerezhető meg. Az adatokat tanulmányozva bizakodhatunk a fiatalok jövőképét illetően, az általuk megjelölt felsőoktatásban eltöltött időtartam több mint 60 százalék esetében öt év.

Vizsgáljuk meg a pedagógusok jövőképét, valamint véleményét a diákságról. A pedagóguspálya stabilitásáról árulkodik, hogy a pedagógusoknak fele jelenlegi munkahelye előtt ugyan máshol dolgozott, de mindössze 3 százalékukat nem a tanügynél alkalmazták. Arra a kérdésre, hogy *mit fog Ön tenni 5 év múlva a pedagógusok 55% vá-*

laszolta, hogy ugyan itt fogok tanítani. Magas azoknak az aránya is (34%), akik nem tudják mit fognak tenni 5 év múlva, nincs határozott jövőképük.

A felekezeti és nem felekezeti közoktatási intézményekben dolgozó pedagógusok e kérdésben nem mutatnak eltérést. Ami meglepő lehet, ha figyelembe vesszük a felekezeti líceumok infrastrukturális felszereltségét, felvételi útján kiválogatott diákságát, a pedagógusok pályázati úton való kiválasztását. Némi magyarázattal szolgál hogy a felekezeti iskolák pedagógusai között nagyobb a 20-as éveiben járó kolléga is.

A diákok megítélésének kérdésében a „mai fiatalok” effektus érvényesül (Papp 2004). A tanárok szerint a diákok nem akarnak tanulni, nem elég kitartóak, motiváltak, nincsenek céljaik, határozott jövőképük. Emellett megjelenik a pedagógus véleményében egyfajta védekezés, miszerint a felekezeti iskolák elszívják a jobb képességű tanulókat (5. táblázat).

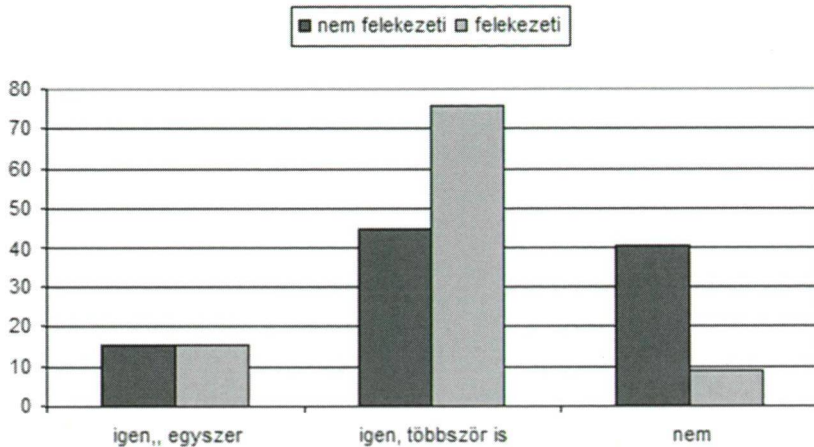
5. táblázat: A diákok megítélése

<i>A diákok felkészültségi szintje között sokkal nagyobb a különbség, mint eddig</i>	3,4
<i>A diákokkal az a legnagyobb gond, hogy nem akarnak tanulni</i>	3,3
<i>Az egyházi líceumok, gimnáziumok elszívják a jobb képességű tanulókat</i>	3,3
<i>A tanulók nem elég kitartóak, motiváltak</i>	3,2
<i>A diákoknak nincsenek céljaik, határozott jövőképük</i>	3,2
<i>A diákok sokkal gyengébbek, mint a 10, 20 évvel ezelőttiek</i>	3,2
<i>A jó tanulóknak hiányzik az egészséges versenyhelyzet</i>	3,1
<i>A tanulók nagy része fegyelmezetlen</i>	3,0
<i>A diákokkal az a legnagyobb gond, hogy nem tudnak tanulni</i>	2,9
<i>A jó tanulóknak magántanárhoz kell járniuk</i>	2,8
<i>A tanulók általában semmi iránt nem érdeklődnek</i>	2,7

(1 – egyáltalán nem értek egyet,..... 4 – nagyon egyet értek)

A diákok közötti versenyszellemet, az intézménytípusonként megfigyelhető különbségeket mutatja a 13. ábra melyen, a tanulmányi versenyeken való részvételt hasonlítottuk össze felekezeti és nem felekezeti iskolák között. Az eredmények alapján ismét a felekezeti iskolák szerepelnek jobban. Diákjaik 75 százaléka többször is részt vett már tanulmányi versenyen, míg a nem felekezeti iskolákban tanuló diákok majdnem fele még soha nem mérettette meg magát.

13. ábra: Tanulmányi versenyeken való részvétel

Összegzés

Az itt felsorakoztatott mutatók igazolni látszanak hipotézisünket, miszerint a bentlakásos jellegű felekezeti iskolák diákjainak teljesítménye magasabb szintű. A közösségmegtartó és ápoló szerep, a barátságok kötése és megtartása is hangsúlyosan megjelenik a felekezeti iskolások között, ami ezen intézménytípus létrehozásakor az egyik fő szempont volt.

Az elvárások teljesülésének vizsgálatakor választ kapunk a címben megfogalmazott kérdéseinkre is. A felekezeti iskolák megalakulásukkor nemcsak szerepet vállaltak a kárpátaljai magyar kisebbség érdekérvényesítési küzdelmében, hanem ebben a küzdelemben szerepet is oszt rájuk a szülő és a fiatal generáció.

A feladat teljesítése mára azonban a politikai szereplők által egyre inkább meghíúsulni látszik. Két fő problémájuk a finanszírozás megszűnése és a szerkezeti átalakítás. A finanszírozás megoldása az ukrán állam részéről egyre kétségesebb, így a magyar államtól számítanak segítségre. A szerkezeti átalakításhoz több koncepció kidolgozása is megtörtént, melyek megvalósítása a felek együttműködésén múlik.

Irodalom

- COLEMAN, J.S. – HAFFER, T. – KILGORE, S. (1982): *High School Achievement, Public, Catholic and Private Schools Compared*. New York: Basic Books
- MOLNÁR ELEONÓRA – OROSZ ILDIKÓ (2007): Kárpát Panel – Kárpátalja. Gyorsjelentés 2007. In Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.): *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái*. MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2007. 185-243. p.
- NEILL, A.S. (2004): *Summerhill – A pedagógia csendes forradalma*. Piliscsaba: 2001 Kiadó
- PAPP Z. ATTILA (2004): Pedagógusok és minőségkonceptiók a romániai magyar közoktatásban (egy kérdőíves vizsgálat tanulságai). *REGIO* 2004/2., XV. évf. 79-105
- PUSZTAI GABRIELLA (2004): *Iskola és közösség*. Budapest: Gondolat, 353.
- PUSZTAI GABRIELLA (2006): Egy határmenti régió hallgatótársadalmának térszerkezete, In: Juhász E (szerk.) *Régió és oktatás*. Debrecen: Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznu Egyesülete, 43-57.
- PUSZTAI GABRIELLA (2009): *A társadalmi tőke és az iskola*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 271 p. (Oktatás és Társadalom; 3.)
- PUSZTAI GABRIELLA (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 307 p. (Társadalom és oktatás; 9.)
- REUVEN KAHANE (1988): *Multicode Organizations: A Conceptual Framework for the Analysis of Boarding Schools*. *Sociology of Education*, Vol. 61, No. 4., 211-226. p. <http://www.jstor.org> 2006. 12. 20.
- THØGENSEN, MARION (2003): *A civil társadalom hagyományai Dániában – az egyén döntési és befolyásolási lehetőségei*. <http://www.vein.hu/library/iksz/serv/kll/full0312/11-21.pdf>; 2007. 07. 17.
- TIZARD, J. – SINCLAIR, I. – CLARK, R.V.G. (szerk.) (1974): *Varieties of Residential Experience*. London, Routledge and Kegan Paul.